

11. Лозинський А. До 90-ліття надзвичайної Лейді та 40-ліття її найважливішого зайняття [Електронний ресурс] / Аскольд Лозинський. – Режим доступу : http://www.brama.com/news/press/2005/04/050420lozynskuj_krushelnytsky.html. – Назва з екрану.

12. Луцишина О. Близькість. Поет і режисер Вірляна Ткач: «Діаспора консервувала нашу культуру...» [Електронний ресурс] / О. Луцишина // Дзеркало тижня. Україна. – 2008. – №11. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/CULTURE/blizkist_poet_i_rezhiser_virlyana_tkach_diaspora_konservovala_nashu_kulturu_teper_nastav_chas_koli.html. – Назва з екрану.

13. Ревуцький В. Нескорені березільці Йосип Гірняк і Олімпія Добровольська / В. Ревуцький. – Нью-Йорк: Об'єднання українських письменників «Слово», 1985. 201 с.

14. Театр-Студія Йосипа Гірняка і Олімпії Добровольської / Упоряд. Богдан Бойчук. Нью-Йорк: В-во Нью-Йоркської групи, 1975. 348 с.

УДК 821.161.2(7 3)'0 6.09:821.161.2'05-1/9.09У к р а ї н к а

Олена Маланій

кандидат філологічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки

ЛЕСЯ УКРАЇНКА В ЛІТЕРАТУРНИХ СТУДІЯХ РОМАНА ЗАДЕСНЯНЬКОГО (БЖЕСЬКОГО)

У статті висвітлюється літературознавчий доробок – критичні нариси, статті, дослідження Р.Задеснянського (Бжеського), присвячені Лесі Українці. Розглядається проблема рецепції творчості Лесі Українки, етапи еволюції її світогляду під впливом близького оточення і суспільно-соціальних процесів кінця ХІХ-початку ХХ століття крізь призму ідеологічних принципів Р.Задеснянського. Доводиться, що визначальні ідеологічні критерії в літературознавчій концепції дослідника обумовлені націоналістичними ідеями і власними критичними критеріями, сформованими під впливом Д.Донцова.

Ключові слова: рецепція творчості Лесі Українки, еволюція світогляду, Роман Задеснянський (Бжеський), ідеологічна концепція.

Malanij Olena. LESYA UKRAINKA IN DEN LITERTURSTUDIOS VON ROMAN ZADESNYANSKY (BZESKY).

In dem Artikel umfasst literarische Werke – kritische Essays, Artikel, insbesondere von R.Zadesniansky (Brzeski), die Lesya Ukrainka gewidmet sind. Das Problem der Rezeption von Lesya Ukrainkas Kreativität, der Entwicklungsstufen ihrer Ansichten unter dem Einfluss der nahen Umgebung und der sozio-sozialen Prozesse des späten 19. und frühen 20. Jahrhunderts durch das Prisma der ideologischen Prinzipien von R.Zadesniansky wird betrachtet. Es ist erwiesen, dass die bestimmenden ideologischen Kriterien in der Literaturkritik des Forschers auf nationalistische Ideen und ihre eigenen kritischen Kriterien zurückzuführen sind, die unter dem Einfluss von D.Dontsov gebildet wurden.

Schlüsselwörter: die Rezeption der Kreativität von Lesya Ukrainka, die Entwicklung der Perspektiven, Roman Zadesnyansky (Brzeski), ideologisches Konzept.

Проблема лесезнавчих досліджень в сучасному вітчизняному літературознавчому і культурологічному просторі постає надто актуальною. Не менш цікавими були є і будуть розвідки діаспорних вчених, дослідників, чиї праці довгий час були забороненими, а отже недоступними і невідомими не лише широкому загалу, а й фахівцям. Але процеси повернення на батьківщину документів, матеріалів, пов'язаних із іменами тих, кому колись довелося не з власної волі покинути землю батьків активізувалися.

У нашому дослідженні спробуємо наблизитись до ще, на жаль, маловивченої проблеми – літературознавчих студій Романа Задеснянського, зокрема, присвячених Лесі Українці. Розмаїта тематично і проблемно спадщина Р.Задеснянського поступово повертається в український простір і набуває наукового осмислення. Завдяки десяткам його нарисів, есеїв, публіцистичних статей, листів, критичних студій, літературознавчих досліджень, по-новому осмислюються історичні,

політичні, економічні процеси в Україні початку 20 століття. Хто ж такий Роман Задеснянський? Справжнє прізвище – Бжеський. Поляк за походженням, українець за переконанням, патріот за світоглядом. Ім'я Р.Бжеського, хоч і маловідоме українцям, та все ж його життя і активна діяльність напряду пов'язана з українською політикою, історією, літературою, бурхливими подіями початку 20 століття. Журналіст, письменник, філософ, художник. Автор численних праць з літературознавства, історіографії, історії та ідеології українського націоналізму, «одна з найцікавіших постатей в українському інтелектуальному дискурсі ХХ ст.: політичний діяч, історик, літературознавець, історіософ, публіцист „вісниківської“ когорти, який впродовж цілого свого життя низкою ґрунтовних монографій намагався дати відповідь на питання, яке цікавило ще «козацького літописця» Самійла Величка: чому і з яких причин спустошена земля наша? Цю трагічну проблематику осмислював він у низці ґрунтовних робіт, присвячених творчості Т. Шевченка, Лесі Українки, українському Рісорджименто першої чверті ХХ ст., ідеологічним дискусіям у середовищі української діаспори. І повсякчас домінантою його інтелектуальної рефлексії окреслювалася думка про те, що лише опертя на самостійницьку свідомість українського загалу, якій тривалий час протистояли автономістичні ілюзії його статусних репрезентантів, уможливить постання непідлеглої чужій силі України» [12].

До постаті Р.Бжеського зверталися свого часу Я.Дашкевич [5], Г. Сварник [14], Г. Чернихівський [15,16], О. Астаф'єв [1], Т.Демченко [6], В. Маркусь [11] та ін. Знаходимо короткі відомості в «Енциклопедії сучасної України», «Енциклопедії української діаспори», «Енциклопедії історії України» (під ред. В. А. Смолія), у Вікіпедії, у фондах музеїв – Рівненського, Кременецького, Чернігівського, – де зберігається чимало книг, автографів, листів Р.Бжеського. 2016 р. у видавництві «Темпора» вийшла друком збірка праць Романа Бжеського під загальною назвою «Прелюдія поступу (вісниківський доробок 1924-1934 років)». Упорядники – чернігівські історики В.Бойко та Т.Демченко. У 1988 році дружина, Н.Бжеська, у Торонто видала бібліографію праць свого чоловіка, яка налічує 128 позицій. Це праці з різних галузей знань [2].

Біографія Р.Бжеського перенасичена фактами і подіями. Поляк за батьком. Родич із Гоголем по материній лінії. Патріот української ідеї. Чернігівська гімназія (1916). Український полк імені Петра Дорошенка, Січові стрільці, Центральна рада, міністерство закордонних (внутрішніх) справ (1918), делегація до Москви на перемовини по «українському питанню». Член таємних організацій і товариств («Братство самостійників» (1915) – разом із П.Тичиною, В.Елланом та ін.; підпільна організація «Юнак» (1932). Бурхливе життя у буремні роки боротьби України за волю і незалежність. Як наслідок – ув'язнення у більшовицьких тюрмах, польській катівні, фашистському концтаборі. Еміграція на Волинь (Кременець) – 1920. Робота в книгарні «Просвіти». Лектура в українській гімназії. Арешт, табір у польській Березі Картузькій (1934). 1939-1941 – Краків, повернення знову на Волинь у 1941. Активна культурна, громадська і просвітницька робота, робота в газеті «Волинь» на посаді заступника редактора, співпраця з У.Самчуком, С.Скрипником (1941-1943). Еміграція на захід. У 1943 р. на запрошення Олега Ольжича разом із родиною приїхав до Праги, працював на замовлення видавництва УНО. Арешт гестапо, концтабір. 5 років по таборах Ді-Пі. Німеччина (Мюнхен, 1945(46?)-1950(52?)). Америка, Детройт (з 1950(52?) -1982). Саме в Америці вийшли друком сім томів його «Критичних нарисів» (1952-1965). Перу Р.Бжеського належить 125 книг різної тематики. А ще був талановитим маляром, брав уроки у школі Г.Нарбута. Відомо, що його пензлю належать портрети Ю.Словацького та Лесі Українки. Працював під псевдами Гармаш, Роман Десняченко, Роман Задеснянський, Роман Задніпрянський, Іван Мазепинець, Гордійчук П., Р.Млиновецький, Провінціал, Р.Лівобережець, Вернигорець, Характерник, Дажбожич, Р.Орликівець, І.М., М.Р., БПА, Роберт Паклен. Загалом дослідники вказують на 25 криптонімів та псевдонімів. «Роман Бжеський вживав багато різних псевдо і ініціалів: деякі одноразово, інші виключно для певної тематики», – зауважує Н.Бжеська [2, с.6]. Впродовж 20-30-х років ХХ століття друкується у виданнях: «Літературно-науковий вістник», «Вістник», «Літопис Червоної Калини», «Веселка» (художні твори та критичні нариси). Д.Донцов назвав його, Дажбожича, одним із

трьох найкращих авторів «ЛНВ». Схвально відгукувався про Бжеського-поета Є.Маланюк. Основні літературознавчі праці, які виходили під різними іменами – «Чолові представники українського виродження і відродження»: Із серії «Українське відродження і виродження 1920-тих 1930 років» (у 2-х томах: 1- Ю.Яновський, М.Куліш, В.Сосюра, 2 – І.Багряний, В.Домонтович, С.Васильченко). У цій праці Р.Задеснянський «піддає нищівній критиці письменників за їх прислужницьку музу комуністичному режимові. Він, очевидно, не міг уявити, що цим самим чимало українських письменників рятували своє життя» [15]. «Бжеський, крім усього іншого, – дуже неісторичний, необ'єктивний в оцінках української літератури 1920-х років. У нього є книжка „Чолові представники українського виродження“. І хто ж ці „представники виродження“? Куліш, Хвильовий, Винниченко, тобто ті, на кому трималася наша література 1920-х років, трималося культурне відродження», – зауважує І.Дзюба [10]. Р.Бжеський, у передмові до своєї книги, ставить питання: «чи має Україна що відроджувати?» І сам відповідає, називаючи представників «справжнього українського відродження»: Т.Шевченко, С.Руданський, Олена Пчілка, Леся Українка, М.Міхновський, Д.Донцов.

Наступні праці Р.Бжеського свідчать про неабиякий інтерес не лише до вітчизняної, а й до світової літератури: «Велетні й пігмеї літературного Олімпу (Гете, Пушкін і ми, Трагедія Миколи Гоголя, Вічно актуальна комедія Ібсена)», «Вольфганг Гете і українська література», «Що дав нам Хвильовий?», «Трагедія Хвильового – трагедія нашого покоління», «Політичні ідеї „ваплітян“ і українська політична думка», «Апостол української національної революції (Т.Шевченко)», «Чи Шевченко був „малоросом“?», «Українофільський та український „Кобзар“», «Шевченко і Кирило-Методієвці», «Політичні ідеї Миколи Куліша», «Творці „ренесансу“ 20-х років (Ю.Яновський, В.Домонтович (Петров), В.Сосюра, М.Куліш, І.Багряний)», «Національно-політичні погляди М.Драгоманова. Їх вплив та значення», «Політичні ідеї творів Миколи Куліша», «Пушкін і ми». А ще – роздуми про М.Семенка, Л.Мосендза, О.Ольжича, Ю.Косача, В.Винниченка, Остапа Вишню, М.Вороного, Л.Старицьку-Черняхівську, С.Єфремова, Д.Донцова – у рецензіях,

відгуках, критичних нарисах, листах. Незаперечним авторитетом для Р.Бжеського залишається Тарас Шевченко – «Апостол української революції, Месія і Пророк українського відродження».

У центрі уваги Бжеського-літературознавця – «динамічні еволюційні та революційні зміни в естетичній свідомості українського народу міжвоєнного періоду, коли чітко окреслюються дві тенденції художнього розвитку літератури: збереження нею ж таки національно-культурної ідентичності та прямування до універсалізму (космополітизму). Освоюючи конфлікти нової доби, література, вважає Бжеський, не повинна забувати про споконвічні духовні традиції українського народу, їхню моральну першооснову, закріплену у всіх знаках духовної культури. Тут об'єктами досліджень стають Т.Шевченко...Леся Українка.. М.Вороний....»; «Натомість у творчості тих, які з традицією поривають, стирається межа між самостійними і запозиченими формами духовного культури і рівнями свідомості, їхні твори переходять у конструкції. До таких письменників Р.Бжеський зараховує В.Винниченка: рецензія на „Сонячну машину“, М.Хвильового, Ю.Косача, М.Семенка, та ін.. Відповідні оцінки Бжеського позначені ідеологічною нетерпимістю»[1]. Р.Бжеський як літературний критик головну увагу приділяв вивченню неминучих, але дуже потрібних і надзвичайно динамічних змін в українській літературі міжвоєнного періоду. Не завжди їх приймаючи і погоджуючись з ними.

Сучасники відзначають безкомпромісність поглядів Р.Бжеського. Улас Самчук згадує: «Черговою атракцією вражаючою для мене був мій старий, ще з часів Крем'янця і гімназії, як частина моєї ностальгії, приятель, учитель і колега, а пізніше кум [...] обложений книгами, картинами, з сливе необмеженими зацікавленнями і компетенціями. Винятково варта пам'яті і разом винятково загублена у зливі псевдонімів постать – контроверсійна, інколи загадкова, інколи гротескова, невтомно віддана справі, інквізиторська натура, яка все своє життя, без відклику й застереження, була віддана в жертву українській справі, яка вела дуже по-своєму і дуже контра пунктуально сприймала і розуміла...Насправді ж це був

каторжник свого власного демона, який гнав його немилосердно через життя на подобу Томи Торквемади, змушував бачити життя, якого ніколи не було, якого нема і якого ніколи не буде. Це комплекс ілюзій... Жорстокого, болючого обману» [13,с.38]. «Принциповість і об'єктивність у висвітленні історичної минувшини, критичний підхід до оцінки процесів і явищ» (Г.Чернихівський), полемічність його натури помічають дослідники уже згодом більш як сторіччя. У своїх спогадах Ю. Шевельов писав, що Бжеський «доводив, що я – виплодок пекла, і то радянського пекла». [17, с.235]. «Його не дуже любили, він критикував усіх» (А.Жуковський). Як згадує донька Р.Задеснянського – Маргарита Бжеська-Андрате, яка мешкає у Бразилії: «тато був дуже принциповим і справді за свою точку зору був готовий заплатити – життям, достатком, популярністю etc. Така тверда постава коштувала йому визнання всюди. Він дуже критично ставився до всіх оточуючих, бо хотів, аби всі визнали ясно і чітко – хто наш ворог» [4]. Але, хоча і мав славу безкомпромісного полеміста, усі, без винятку, його сучасники, друзі і недруги, помічали неабияку ерудицію в різних галузях і глибоку обізнаність національної теми не лише в політичних, історичних, філософських питаннях, а й в культурі та літературі: «був «замкнутим у собі академіком без академії» (М.Бойко). Я.Дашкевич вважає, що Бжеський – «трохи дивакуватий, дуже неспокійний і фанатичний ерудит», який «мав рацію у багатьох, багатьох випадках»[5, с.122].

Щодо критичних нарисів Р.Бжеського(Задеснянського), то тут і справді широке поле для обсервації думки. Можна багато полемізувати із самим критиком, читаючи його статті і ґрунтовні праці, присвячені українським письменникам, культурним та політичним діячам, які викликають цілу полеміку, дискусію в колі дослідників. Скажімо, автор нарисів трактує «українського Герцена» – М.Драгоманова, як прислужника Москви. Хоча, знаючи, як Д.Донцов (авторитет для Р.Бжеського) реагував на «ідейні помилки М.Драгоманова», можемо зрозуміти позицію безкомпромісного критика. «Войовниче ставлення Р.Бжеського не оправдане часом, бо, безперечно, постать Михайла Петровича в українській історіографії та літературознавстві – то явище над оригінальне,

не буденне, хоч він, на жаль, і не позбавлений серйозних помилок, прорахунків, перш за все щодо оцінки північного сусіда як доброзичливця» [15, с.144]. Принциповість і вірність ідеологічним канонам можна пояснити тим, що світогляд Р.Бжеського формувався під впливом націоналістичних поглядів Д.Донцова, був загартований і викристалізований у реальних подіях, навіть боях. То, очевидно, подальше його життя – погляди, принципи, переконання підпадали під доктрину національної ідеології, як зауважив професор Я.Дашкевич, «консервативного націоналістичного напрямку», радикального націоналізму. Він був «ідеологом модерного українського націоналізму». Тому критична оцінка навколишнього – політики, історії, літератури – все піддавалось прискіпливому розгляду і ретельному «фільтруванню» крізь призму власної світоглядної концепції. Та, попри все, «спадщина Р.Бжеського як історика заслуговує на велику увагу, бо несподівано виявляється, що цей, трохи дивакуватий, дуже неспокійний і фанатичний ерудит (а що він справді був дуже ерудованою людиною, не підлягає сумніву) мав рацію у багатьох, багатьох випадках» [5, 127].

На жаль, обмеженість у доступі до архівних документів і матеріалів, спричинили деяку плутанину у статтях, дослідженнях життєпису Р.Бжеського (Р.Задеснянського). Неточності і розбіжності у датах, у термінах перебування за кордоном і виїзду до Америки, у роках видання його праць і навіть у назвах статей. Бачимо суттєві відмінності у фактах, які наводить краєзнавець Г.Чернихівський (у численних статтях і «Постатях пером») та інформацією, яка опублікована в Енциклопедії сучасної України (автор О.Астаф'єв). Г.Чернихівський називає працю, видану у Мюнхені у 1945 році як «Еволюція світогляду Лесі Українки». Хоча це назва лише першого розділу праці Р.Задеснянського «Леся Українка». Хіба автору потрапив до рук екземпляр книги без титульної сторінки (очевидно-таки, це результат цензурування, або перестороги тих, хто привозив цю книгу з-за кордону). Обидва варіанти – з титулкою (де зазначена назва праці «Леся Українка» і автор – Р.Задеснянський) і без – зберігаються у бібліотеці Науково-дослідного інституту Лесі Українки СНУ ім. Лесі Українки у Луцьку. Далі – наводяться різні дати приїзду Р.Бжеського до

Німеччини – називаються роки 1943, 1945, 1946. Цей період перебування – мюнхенський – взагалі залишився поза увагою усіх дослідників і є практично невідомим. Хоча, за словами доньки, М.Бжеської-Андрате, цей період був дуже плідний. Якщо зважати на праці, написані і видані у цей період – 1945-1950 (Рік виїзду до Америки – 1950 – вказують дослідники Г.Чернихівський та Т.Демченко, 1952 – О.Астаф'єв), то можемо зрозуміти ту наполегливість і впертість літературознавця, критика, дослідника української історії, в досягненні якомога більшої кількості імен, подій, явищ, аналізі усіх важливих для української нації процесів. Майже п'ять років родина Бжеських жила у таборах Ді-Пі. Про цей період поневірянь майже нічого невідомо. Знаходимо окремі, дуже скупі відомості (У.Самчук у книзі «Планета Ді-Пі» згадує про те, як його товариш оселився у «якомусь польському таборі»).

Н.Бжеська, дружина, у передмові до «Бібліографії друкованих праць» (Торонто, 1988) свідчить: «Від 1920 до 1939 року жив і писав в Західній Україні, від 1939 до 1941 в Кракові (Ген.Губернія), від 1941 до 1943 у Празі (Чехословаччина), від 1945 по 1950 у Мюнхені (Німеччина), 1950-1982 у Детройті (США) вживаючи різних псевдо і криптонімів» [2, с. 6]. Знову ж таки постає питання, чому дружина згадує про роки з 1943 по 1945? О.Астаф'єв пише про німецький концтабір до 1945 р. [див.: 1].

Лесі Українці Р.Задеснянський присвячує декілька варіантів своїх спостережень і критичних нарисів: спочатку друкує низку статей у газеті «Волинь» (1942), потім друкує у Німеччині окремим виданням: «Леся Українка» (Мюнхен, 1945 р., 110 стор.). Наступні – це уже перевидання його першої праці – доповнені: «Творчість Лесі Українки» – 1952 р., Детройт (125 стор., циклостиль), «Творчість Лесі Українки» – 1963 р., Детройт («Критичні нариси», т.4, 142 стор.), «Творчість Лесі Українки: Критичні нариси» – 1970 р., Мюнхен (видання друге, доповнене, 178 стор.). Два нариси з видання 1970 року були передруковані в журналі «Визвольний шлях» (1971 р., ч. 2-3). Також видає збірку «Леся Українка. Вибрані твори» (1951 р., вип. 1-2, Детройт, Америка) [Див: 2, с.9]. Хоча, М.Жарких посилається на ще одне мюнхенське видання, якого в покажчику дружини Бжеського не

знаходимо: «Творчість Лесі Українки. Критичні нариси» (В-во «Українська критична думка», «Logos» GmbH, Buchdruckerei und Verlag, München 19, Bothmerstr., 14, 1965. 174 с.) [Див.: 9]. Усі видання літературних студій про Лесю Українку Р.Бжеський підписує псевдонімом «Р.Задеснянський».

Доречним і надзвичайно цінним видається нам самокоментар Р.Задеснянського до нарису про драматургію Лесі Українки: «За часів німецької окупації України і взагалі другої світової війни не вийшла жодна інша стаття чи праця автора, присвячена Л. Українці, і спроба «Шляху Перемоги», ч. 15, 10 квітня 1955 р. приписати йому якусь працю «про вплив німців на Л. Українку» є звичайнісінькою вигадкою-наклепом п. «Роєна» (псевдо Р. Єндика), підтриманою редакцією, яка не вмістила спростування, їй надісланого» [Див.: 9].

Що саме зацікавило дослідника в життєписі Лесі Українки? Саме їй присвятив працю, над якою роздумував впродовж всього життя, домислюючи, допрацьовуючи, доповнюючи. Безперечно, це статус національного поета. Цього сумнівам не піддавав. Однозначно ставив Лесю Українку поруч із Т.Шевченком. Але, як дослідникові, йому були цікаві кроки, якими йшла Леся Українка, той надскладний і небезболісний процес формування особистості в умовах змін суспільного ладу, під впливом найближчого оточення та ідеологій, ті постаті, впливи, етапи, компоненти – усі складові, що привели Лесю Українку до усвідомлення власної місії. Адже, маючи природній дар, потужний творчий потенціал та «інтуїцію поета», Леся Українка, на думку Р.Задеснянського, тримала в руках «духову зброю», зброю нації в боротьбі за волю і незалежність. Сам Р.Бжеський власне крізь призму своїх принципів сформував образ національного поета, визначив його місію. Ніби під мікроскопом, міняючи лінзи філософії, політики, історії, він розглядає шлях письменниці до читача, аналізує її роль у національній боротьбі українців за волю. Літературознавцю важливо було віднайти шлях творення народом власної історії і роль на цьому шляху Лесі Українки. Героїзм і готовність героїв лесиних творів до самопожертви захоплював його. Адже «світогляд Бжеського формувався під впливом «вісниківців», зокрема націоналізму Д.Донцова, звідси підвищений інтерес до чину,

героїчної людини, яка здійснює свій життєвий шлях під знаком національного ідеалу, самосвідомість і вчинки якої мають державний характер. Індивідуалістична інтерпретація історії українського етносу, його найзначніших подій і зрушень притаманна величезній за обсягом науково-публіцистичної діяльності Бжеського. Він виходить з концепції окремішності українського народу і розвиває політично-історичні візи М.Костомарова, В.Антоновича, М.Грушевського та ін...» [1].

Перше, відоме вже й в Україні видання, – це «Леся Українка» (1945), яке надруковане циклописом і видане брошурою формату А5 у кількості **110** сторінок під псевдонімом «Р.Задеснянський». Ця книжка вміщує два розділи: 1.«Еволюція світогляду Лесі Українки на підставі її творів (Від сентиментального народництва до апофеози „волі панування“); 2. «Лісова пісня» та «Затоплений дзвін» Гавптмана». У цій праці автор намагається прослідкувати етапи становлення творчого шляху письменниці, еволюцію поглядів, аналізуючи її творчість крізь призму сучасної критики та ідеології, а також зіставляє твори українського та німецького драматурга.

Наступний варіант критичних студій про Леся Українку видрукуваний в Америці, у Детройті (1952, **125** стор.) – очевидно, є передруком першого варіанту (1945 р.), бо структурований двома основними розділами (1.Еволюція світогляду Лесі Українки. 2.«Лісова пісня» Лесі Українки та «Затоплений дзвін» Гавптмана), але містить уже «Додатки».

Третій варіант літературних студій – «критичних нарисів» вийшов теж у Детройті (1963 р., **142** стор.). Як бачимо, дещо більше сторінок і трохи інший, книжковий формат у твердій палітурці (4 том із 7-ми томника «Критичних нарисів»), хоча циклопис збережено. Є багато підкреслень самого автора по полотну цілого тексту, – виділення, які Р.Задеснянський вважав важливими акцентами у своєму викладі [Див.: 8]. Зміст уже дещо відрізняється від попередніх видань. Р.Задеснянський суттєво доповнив свої студії новими критичними заувагами: 1. Еволюція світогляду Лесі Українки. 2. Поєми Лесі Українки, писані в розцвіті її хисту. 3. «Одно слово». 4. «Віла-посестра». 5. «Ізоolda Білорука». 6. «Триптих». 7. Злочин зради перед судом сумління. 8. Від угодовства до національної зради. 9. «Лісова пісня» Лесі

Українки та «Затоплений дзвін» Гауптмана. 10. Один з вічних творів світової літератури. Додаток.

Ще одне видання, яке вийшло у Мюнхені 1965 року (на який посилається М.Жарких [див: 9]), уже доповнене у самій назві: «Творчість Лесі Українки: критичні нариси». Цей, теж книжковий варіант, значно ширший за усі попередні, має уже **173** сторінки тексту і розділи, конкретніше поділені на параграфи із зазначенням творів, які аналізуються (Вступ. 1. Еволюція світогляду Лесі Українки. Драгоманов. Рабський світогляд. Олена Пчілка. Націоналістичний світогляд. Кристалізація лицарського світогляду. Героїзація боротьби і крові. Особистість вища за громаду. Непростимість зради. Відхід від соціалістичних ідей. Національно-визвольна боротьба. Воля і влада. Від народництва – до визволення нації. 2. Поеми Лесі Українки, писані нею в розквіті її хисту. (Відмінність пізніх поем від ранніх. «Ізольда Білорука», «Одно слово», «Триптих», «Віла-посестра»). 3. Драматичні твори («Одержима». Злочин зради перед „судом сумління“. Від угодовства до національної зради («Бояриня»). «Лісова пісня» Лесі Українки та «Затоплений дзвін» Гауптмана. Один з вічних творів світової літератури. 4. Додаток. Кілька слів про нове навітлювання і коментування творчості Лесі Українки). У «додатках» автор нещадно критикує видавців і авторів «вступних слів» і оприлюднює лист до видавця Ю.Тищенка щодо «вступних слів» до творів Лесі Українки. Цей варіант критичних нарисів краще структурований, доповнений і аргументований самим автором.

Безумовно, критичні нариси, літературні студії, думки і дослідження, особливо ті, що стосуються життєтворчості Лесі Українки, є важливою складовою усього літературознавчого доробку Романа Задеснянського і потребують ґрунтовного осягнення і вдумливого аналізу. Вони є цінним джерелом для науковців – як істориків, так і дослідників літератури. У нашій статті ми лише намагалися впорядкувати скупі факти, доступні матеріали і спробували наблизитись до розгадки почасти контроверсійної концепції Р.Бжеського-Задеснянського щодо національної ідеї в українській літературі, його думок про роль літератури у формуванні нації, роль і місію національного поета, якою він бачив, з-поміж небагатьох, Лесю Українку. Безперечним

уже лишається той факт, що Бжеський є частиною інтелектуальної еміграції. Не маючи вищої освіти, він був інтелектуалом, який ніколи не шукав особистої популярності.

Література

1. Астаф'єв О. Бжеський Роман Степанович / [Електронний ресурс] / О.Астаф'єв // Енциклопедія сучасної України. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=41758
2. Бжеський Р. Бібліографія друкованих праць. Укл. Н.Бжеська. Торонто, 1988. 25 с. <file:///C:/Users/User/Desktop/Бжеська.%20Показчик.pdf>
3. Бжеський Роман. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упор. В. Просалової. Донецьк: «Східний видавничий дім», 2012. С.29-30.
4. Бойко В. Маргарита Бжеська: «внутрішній» погляд на українську еміграцію. [Електронний ресурс] /В.Бойко// Україна інкогніта: Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/margarita-bzheska-vnutrishnij-poglyad-na-ukrayinsku-emigracziyu.html>
5. Дашкевич Я. Роман Бжеський, життя й історико-публіцистична діяльність // Українські проблеми. Київ, 1998. № 4.1 (16). С. 122-127.
6. Демченко Т. Син чернігівщини – Роман Бжеський / Т.Демченко // Сіверянський літопис. Чернігів, 2009, №4. С.67-78.
7. Задеснянський Р. Леся Українка. Б.м. «Українська критична думка», 1945. 110 с.
8. Задеснянський Р.Творчість Лесі Українки: критичні нариси. В-во «Українська критична думка», Детройт, 1963. 142 с. Критичні нариси. В 7-ми т. Том 4. file:///C:/Users/User/Desktop/Krytychni_narysy_Tom_4_Tvorchist_Lesi_Ukrainky.pdf
9. Задеснянський Р.Творчість Лесі Українки: критичні нариси. В-во «Українська критична думка», «Logos» GmbH, Buchdruckerei und Verlag, München 19, Bothmerstr., 14, 1965. 174 с.; [Ел. ресурс] /Р.Задеснянський // Енциклопедія життя та творчості Лесі Українки. Режим доступу: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/Zadesnjansky.html>
10. Інтелектуальний світ української еміграції: пріоритети, пошуки, прозріння: круглий стіл «Дня» (І.Дзюба, О.Пахльовська, С.Грабовський, В.Панченко, В.Бойко, Л.Івшина) / [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/16238-intelektualnij-svit-ukrayinskoji-emigraciyi-prioriteti-poshuki-prozrinnya.html
11. Маркусь В. Бжеський Роман // Енциклопедія української діаспори / Гол.ред. В. Маркусь, спів-ред. Д. Маркусь. Нью-Йорк-Чикаго, 2009. Кн. 1. С. 53.
12. Презентація книги Романа Млиновецького «Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918 років». Науково-дослідний інститут українознавства / [Електронний ресурс] // Режим доступу:

<http://ndiu.org.ua/index.php/component/content/article/102-2009-08-31-13-55-49/2088-----l-----19171918-r>

13. Самчук У. На білому коні. Нью-Йорк-Мюнхен, 1965.

14. Сварник Г. Загадковий «вісниківець» Роман Бжеський. Листи до Дмитра Донцова // Укр.проблеми.1997. № 2. С.144-150.

15. Чернихівський Г. Маловідомий Роман Бжеський // Г.Чернихівський. Портрети пером: Статті, публікації, спогади, рецензії. Кременець-Тернопіль, 2008. Кн.3. С.32-43; 136-147.

16. Чернихівський Г. Життєвий і творчий шлях Романа Бжеського / Г. Чернихівський // Самостійна Україна. 1996. Ч.1. С.36-42; Ч.2. С.30-34.

17. Шевельов Ю (Шерех Ю.). Я – мене – мені... (і довкруги): Спогади. – Харків; Нью-Йорк, 2001. Т.2: В Європі.

УДК 811.162.161

Моклиця Андрій

кандидат філологічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки

ДІАСПОРНИЙ КОНТЕКСТ ПОЛЬСЬКОМОВНОЇ «КАССАНДРИ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ (1982)

У статті зроблено аналіз польськомовного збірника драматичних творів Лесі Українки «Кассандра» і інші драми». Узагальнено ключові міркування упорядників збірки щодо специфіки творчості української письменниці (С. Козака і В. Кубацького). У висловлюваннях польських дослідників виявлено виразний діаспорний контекст, як-от: зв'язки Лесі Українки з модернізмом, паралелі з творчістю європейських авторів кін. ХІХ – поч. ХХ ст., проблематика світової літератури тощо. У статті також проаналізовано польськомовний переклад «Кассандри», здійснений С. Бурим. Як показало дослідження, польський перекладач в багатьох аспектах віддаляється від специфіки оригінального твору (особливо це помітно на рівні стилю і ритмомелодики), однак в той же час забезпечує досить точну передачу змістових компонентів завдяки вдалій інтерпретації лексико-семантичного рівня.